

О. І. ДІКАРЕВ**О. А. ДЗАВУЛЬКО***Міжрегіональна Академія управління персоналом, м. Київ*

ПЕРЕДБАЧЕННЯ І ТВОРЕННЯ АПОКАЛІПСИСУ: СКАНДИНАВСЬКИЙ ВАРІАНТ

Наукові праці МАУП, 2011, вип. 4(31), с. 26–33

Аналізується, наскільки виправдано вважати подвійний теракт 22 липня 2011 р. виявом певної політичної тенденції, чи йдеться про вчинок одинака-егоцентрика. По обидва боки Атлантичного океану думки експертів розділилися. У США вважають, що ця подія є наслідком провалу європейської політики багатокультурності. Тоді як у Європі більше уваги приділяють особистості вбивці.

Масовий убивця Андерс Брейвік народився від терактів Бен Ладена, — вважає французький ісламознавець Матьє Гідар, автор книги “Нові терористи”. Саудівський терорист змалював Захід як світ сучасних хрестоносців, що прагне знищити мусульманську цивілізацію. Він закликав до “фанатичної відсічі фанатикам”. Андерс Брейвік віддзеркалює цей дискурс. Пропагує “вичистити Європу від ісламу” силовими методами, називає себе хрестоносцем. Себто чітко відгукується на виклик ідеологів радикального ісламу. Навіть у тому, як Брейвік претендує на роль “нового аватару світового тероризму”, існує сенсовий зв’язок із засновником Аль-Каїди” [1]. Цікаво, що політична преса Франції, як права так і ліва, головною причиною норвезьких терактів вважає особистість убивці та його персональне ставлення до ісламу, імміграції, європейського майбутнього.

Американські дослідники, зокрема Марко Папич, аналітик *Stratfor* по Євразії, схильні бачити в норвезьких подіях відголоски невдач європейської імміграційної та інтеграційної політики стосовно неєвропейських релігій та народів, присутніх нині на території ЄС. Вони вважають, що одна з головних проблем Європи — це якраз “не інтеграція”. Мусульмани-іммігранти, наплив яких у Європу з року в рік збільшується, відмовляються інтегруватися в європейську цивілізацію, натомість привносячи свою культуру і тим самим породжуючи нетерпимість до себе з боку європейців. При цьому ліберальний уклад Євро-

пи, її політкоректність дотепер змушували політиків заплющувати очі на цю проблему: зростання ксенофобських настроїв замовчувалось; тема ісламу є своєрідним табу для європейців. Відтак Європі неминуче доведеться серйозно переосмислити це питання. “Рано чи пізно така людина, як Брейвік, мусила б з’явитися, — погоджується політолог Паскаль Перію. — Але найменше було шансів побачити її в Норвегії. По-перше, ця країна не є членом ЄС та не підпадає під численні нормативи на захист багатокультурності, що не влаштовують правих радикалів. По-друге, в Норвегії високий рівень життя, низьке безробіття й дуже мало, порівняно з іншими західними державами, іммігрантів із третього світу. За версією експерта, трагічні події в Норвегії пов’язані з успіхом вкрай правих партій на виборах у різних країнах Європи, особливо в Північній Європі, які стали частиною політичного ландшафту. Існує механічний зв’язок між легітимізацією вкрай правих у сенсі виборчому та підйомом екстремізму — такого, який ми спостерігали в Норвегії”, — вважає аналітик. “Оскільки ультраправі партії включаються у виборчий процес в Європі, стають легітимними, являють собою політичний вибір для правохристиянського і консервативного електорату в багатьох країнах, маргінальні елементи в цих партіях починають відчувати, що вони більше не можуть висловлювати свої позиції у відкритій формі в рамках цих рухів”, — пояснив автор статті, відзначаючи, що “цей феномен не новий” [2].

Справді, протягом останніх десятиліть крайньо праві партії переживають ренесанс у Європі: “Народна партія Данії” має 25 місць зі 179 у парламенті, “Шведські демократи” — 20 місць із 349, “Істинні фіни” — 39 місць із 199. Відчутна ця тенденція у Франції, Нідерландах, Великій Британії. Більшість праворадикалів виступають проти свободи пересування в ЄС, закріплених Шенгенською угодою. Крім цих партій діють також расистські й нео-фашистські організації, які гуртуються навколо футбольних клубів. Утім, треба визнати, що ультраправі дуже неоднорідні в Європі. Більшість із цих радикальних партій сформувалися за першої нафтової кризи в 1970-ті роки.

Завдяки нафтовій ренті економіка Норвегії з розрахунку на мешканця має чи не найкращі показники у світі. Соціальні гарантії тут високі, а рівень безробіття дуже низький. Тим не менш, Андерс Брейвік замислив свій терористичний акт саме як антидержавну дію.

Ми не поділяємо поглядів згаданих аналітиків. З чим можна погодитися, так з тим, що це феномен не новий і тому підтвердженням слугує сучасний стан ідеосфери та аналітичних згаданих вище передбачень.

На зорі людства функції передбачення та створення ідеологічного поля впливу виконували знахарі, чаклуни, цілителі, шамани тощо, потім — жерці, служителі релігії, пророки. Політичне пророцтво, в силу свого соціального значення, вимагало від них певної конкретизації. Разом з тим ця ж особливість політичного пророцтва могла спричинити й протилежні наслідки: політичні пророки, уникаючи відповідальності, намагалися зберегти певну ігрову багатозначність. Геродот ілюструє це прикладом з життя царя Креза. На питання царя про те, як довго існуватиме його держава, піфія відповіла, що до часу, коли над мідянами стане царем мул. Така відповідь царя заспокоїла. Однак у подальших оракулах царю було роз’яснено, що під “мулом” розуміють царя Кіра, оскільки його батьки були представниками двох народів — мідян та персів. Крім того, Крезу пояснили, що в попередніх пророцтвах йому вже повідомляли про війни з персами: коли оракул оголосив, що в результаті військового походу “паде велике царство”, то це означало, що це буде держава самого Креза, а не персидське царство. Подібна двозначність дельфійського оракула була звичайною справою.

Якщо містик шукає Бога через способи його розкриття, то в біблійному світі пророків сам Бог шукає людину. Між Богом і пророком не іс-

нує залежності, що ґрунтується на магії, і Бог не опиняється в боргу перед пророком. Останній не чекає підтверджень природи божественної волі (пізніші політичні пророки, такі, як Нострадамус, пішли шляхом магії, алхімії та астрології). Душа пророка жила в постійній напрузі, породженій почуттям близькості інших світів. Для своїх пророцтв вони змушені були шукати нову мову. “Як у Іоахіма Флорського та Якова Беме, ми знаходимо у Іезекіїля яскраві алегорії й загакову символіку”. Визнані майстри політичного пророцтва, такі як Нострадамус та Сен-Жермен, широко використовуватимуть технічні прийоми біблійних пророків, проте втратять при цьому той пафос і монументальність древніх.

Політичне пророцтво сформувалося в ході складного процесу боротьби двох принципів: політичного прагматизму, який вимагав від своїх adeptів точного та конкретного описання перспективних подій, і містичної одержимості. Останнє за всієї своєї ірраціональності виступає спонукальним мотивом багатьох політичних рухів. Від “буденного” політичного пророцтва месіанське пророцтво насамперед відрізняється глобалізмом: як правило, воно охоплює всю світову й космічну перспективу. Іншою його визначною рисою виступає сакралізація всіх явищ, які відбудуться. Соціальний утопізм пророків був лише одним із аспектів зовнішнього виявлення пророчого руху, прикладною формою його інтерпретації, не самої точної й не самої конкретної [3]. Тут ми спостерігаємо спробу розмежування релігійно-метафізичного і соціально-політичного тлумачення пророцтв, одну з багатьох в духовній історії Ізраїлю. Апокаліпсис Іоанна Богослова є найяскравішою маніфестацією всемогутності вищої влади, яка досягає найвищого рівня, коли влада може покінчити з однією з умов свого існування — часом. Підготовка до цього акту відбувається на всьому проміжку апокаліптичної драми: час дискретно розривається появою символічних феноменів (ангелів, інфернальних персонажів). Спостерігач переноситься із одного часу в інший, нерідко опиняється відразу в кількох часових планах. Навіть точно визначені відрізки (“тисяча років”, “три с половиною роки”), очевидно, мають символічне значення. Мета подібного підходу зрозуміла — дестабілізувати час, показати його відносність і потім одним ударом покінчити з ним — зупинити його. Відсутність часу не тільки демонструє всемогутність влади, а й її всеєдність — зникне будь-яка опозиція влади та роздвоєність світу. Коментатори вважають, що під “владою над язичниками” розуміють ви-

соке становище праведників порівняно з іншими людьми. І на землі (в силу їх морального авторитету), й особливо після смерті (коли вони впливають на живих з неба). Однак єдине (всевладне) включає в себе обидві частини сфери: будь-який акт породження симптомів влади й могутності в “темній” півсфері здійснюється з ініціативи та відома Божественного центру [4].

Нині пророцтвом займаються філософи, соціологи, психологи, журналісти та інші творці пророцтв. Звичайно, тут присутній прогрес. Однак прогрес усе в тій самій справі: у “пробудженні” свідомості людей шляхом їх ідейного спрямування. Відбувається це в контексті епохи зменшення рівня стихійності. Свідомий і планомірний елемент у ньому набрав сили і почав домінувати в комплексі факторів еволюції. У зв’язку з тим, що нині в цей процес задіяно значні маси людей та ресурсів, суб’єктивні фактори еволюції набули більшого значення. У такому вимірі ідеосфери апокаліптичні погляди стають поширеними, що знайшло відображення у дискурсі про апокаліптичні події 2012 р. Причиною багатьох забобонів виступає маніпуляція. Шлях введення людей в оману лежить у припущенні логічної помилки, яка змінює філософію людини. Люди цілеспрямовано, іноді самостійно налаштовують ментальність для виділення (абстрагування) певної власності емпіричних предметів. Потім вони наділяють цю властивість самостійним (окремо від предметів) існуванням для розгляду як сам емпіричний предмет.

До трагедії у Норвегії влітку 2011 р. звичайно призвели логічні наслідки роботи ідеосфери, які спостерігалися під час аварії на АЕС в Японії, бомбардування Лівії, упродовження військових підрозділів у Сирії, протестів у Тунісі, Єгипті, погромів у Парижі та Лондоні.

Ці явища є наслідком неузгодженості інтересів суспільства, груп, індивідуумів, які шукають особистих привілеїв та ренти. Встановлені правила гри полягають у сценаріях пошуку ренти, в тому числі політичної. Ці сюжети були передбачені вченими М. Олсоном (1995) та Г. Таллоком (2004). Аналіз Таллока, сфокусований на економічному поясненні рентиорієнтованості та її наслідків, встановив факти значних суспільних втрат від гедоністичної, нарцистичної поведінки окремих суб’єктів та політичних акторів. Принциповим положенням виступає розмежування між “бажанням отримати прибуток” та “бажанням отримати ренту”. Перше означає використання можливостей ринку для максимізації власних доходів через виробництво певних товарів, по-

слуг. Інше являє собою отримання доходів, привілеїв за рахунок інших. Тобто в першому випадку суб’єкт діє в рамках чинних законів, прав власності, в іншому — деструктивно, вимагаючи перегляду прав власності, шантажу та лобіювання на власну користь [5, 435–448; 6, 741–743]. М. Олсон досліджував деструктивні наслідки нарцизму групових інтересів. Олсонська парадигма розвитку полягає в ідеї неможливості суспільства перейти до раціональної та ефективної діяльності за таких обставин, коли групи з різними інтересами не можуть провести всебічні переговори [7–8].

Андерс Брейвік на вигляд інтелігентний, замислений і досить типовий норвежець. Він слухав класичну музику, любив читати “Критику чистого розуму” Іммануїла Канта і захоплювався британським прем’єром Вінстоном Черчиллем. Жив на фермі у передмісті Осло, де вирощував екологічно чисті дині й буряки. Ніколи не потрапляв у поле зору поліції. Законно придбав зброю і боєприпаси для мисливства у 2010 р. Він також був членом кількох консервативних організацій. Можливо, його привабили саме ці об’єднання, оскільки вважав, що не всі здатні сприйняти його погляди. У своєму маніфесті він описує себе, як особливу й поважну персону, яка виконує конче необхідне завдання в житті. Деякі психоаналітики вважають, що разом із браком турботи про інших, у нього розвинувся комплекс нарцистичної особистості.

Необхідно також виокремити не стільки абстрактно-теоретичний, а передусім прикладний евристичний характер концепції пошуку ренти. Саме вкорінення практики її отримання й рентиорієнтована суспільно-політична організація західного суспільства (зокрема, норвезька паливно-енергетична спрямованість економіки) значною мірою визначає складність проблеми кризи держави благоденства. Заклики до соціальної та політичної справедливості використовуються зацікавленими групами, які вважають, що отримують менше, ніж заслуговують. Державна політика розподілу стимулює ряд соціальних груп до боротьби за ренту [9].

Проте така подія, як вибух, вбивство мирних людей у Норвегії, вразила пересічних громадян та здивувала психологів, криміналістів, політиків. Протягом останніх десятиліть Норвегія займає верхні позиції в усіх рейтингах щодо рівня життя, комфортності та безпеки. Норвезький тип соціалізму — це “суспільство загального добробуту”. Середня зарплата в країні — 6 тис. дол. на місяць (дані 2009 р.). ВВП на душу населення

в 2010-му був третім у світі — 53 тис. дол. на особу (для порівняння в Україні — 3 тис. дол.). Лікують безкоштовно, а повну зарплату з бюджету за лікарняним платять цілий рік.

Проте безпорадність сил безпеки багатої країни теж вражає. Норвегія, яка відправляє війська в Афганістан і Лівію, не змогла вчасно прислати поліцію на місце кривавого злочину. Перші правоохоронці дісталися берега озера Тюріфйорд через 25 хв після виклику, але були неозброєними і чекали спецназу з Осло. У спецназу не виявилось гелікоптера, тож до озера їхали 45 км автомобілем. Там маленький поліцейський човен не витримав ваги озброєних бійців і заглух. Довелося реквізувати яхти для прогулянок. Через дві хвилини після того, як спецназ висадився на острів, злочинець здався без опору. Брейвік протягом років спілкувався у мережі на екстремістських ультраправих сайтах, не раз говорив про наміри розправи, проте так і не потрапив під підозру.

Андерсен Берінг Брейвік готував і здійснив злочин у багатій, толерантно налаштованій, демократичній країні з політичних мотивів. Директор Центру досліджень тероризму й політичного насилля при Шведському коледжі національної оборони Магнус Ренсторп стверджує, що вбивцю характеризують нарцисизм та апокаліптичні погляди. Дії Брейвіка спрямовані на припинення “арабізації” Європи [10]. Проте, норвезький 32-річний терорист (за такою статтею розглядалася справа в суді) є людиною психічно здоровою і грамотною. Крім того ним написано значну за обсягом працю.

Політичні злочини не є новим явищем. Жертвами вбивств ставали ще правителі Давньої Греції (найвідомішим випадком було вбивство Філіпа Македонського) та правителі Римської імперії (вбивство Юлія Цезаря). У середньовічній Європі найпоказовішим прикладом може бути вбивство двох королів Франції: Генріха Третього (1589) та Генріха Четвертого (1610). У Росії за період 200 років були вбиті три імператори: Петро Третій, Павло Перший, Олександр Другий, та багато державних чиновників.

Політичне вбивство, відповідно до одного з визначень, — це навмисне вбивство вибраної жертви чи групи жертв, здійснене з причин, пов'язаних з їх державною діяльністю чи суспільною відомістю і яке має політичну мету. Замовники і/чи інтерпретатори резонансних злочинів тим самим демонструють слабкість й уразливість влади. Народоволець Микола Морозов з цього приводу мав власну думку. Ще в 1872 р. у статті “Значення політичних вбивств” писав: “Полі-

тичне вбивство — це передусім акт помсти. Тільки помстившись за знищених товаришів, революційна організація може прямо дивитися в очі своїм ворогам; тільки тоді вона стає цільною, неподільною силою; тільки тоді вона піднімається на ту моральну висоту, яка необхідна діячу свободи для того, щоб повести за собою маси. Політичне вбивство — це єдиний засіб самозахисту в даних умовах й один з найкращих агітаційних прийомів” [11].

Раніше спеціалісти аналізуючи фактаж та контекст політичних злочинів відзначали, що найчастіше спроби вбивства спостерігаються в державах, де існують тоталітарні чи авторитарні режими. Цих поглядів ще у 2006 р. дотримувалися ізраїльські дослідники Асаф й Ноах Зусмани. У журналі *Journal of Economic Perspectives* вони опублікували статтю “Вбивства. Оцінка ефективності ізраїльської контртерористичної політики з використанням даних фондового ринку”. Вони відмічають, що почали часто відбуватися політичні вбивства й спроби вбивства, навіть тоді, коли державні лідери вищого рівня (монархи, президенти, прем'єр-міністри) охороняються [11].

Американський історик Лінда Лоселла у книзі “Політика вбивства” наводить основні характеристики організаторів змов проти державних діячів. Вони можуть мати конкретні політичні цілі, бажання організувати хаос (таким чином діяли, наприклад, екстремістські організації у 1960-ті роки: італійські “Червоні бригади”, Німецька Червона Армія та французька “Аксьон Дірект”), поквитатися (так, у 1961 р. політичні противники вбили президента Конго Патриса Лумумбу, у 1995 р. прем'єр-міністра Ізраїлю Іцхака Рабина). Крім того, злочинці намагалися таким чином зацікавити ЗМІ (показовим є приклад з президентом США Рональдом Рейганом, якого у 1981 р. поранив терорист-одиночка Джон Хінклі з метою сподобатися кіноактрисі Джоді Фостер) [12].

Вчений початку минулого сторіччя Людвіг Вольтман (*Ludwig Woltmann*) у своїй неоднозначній праці “Політична антропологія. Дослідження про вплив еволюційної теорії на вчення про політичний розвиток народів” підносячи роль і здібність германців, все ж під тиском проаналізованих фактів наголошує, що багатство, влада і привілеї руйнують мораль навіть найстійкіших людей, сімей та рас. Л. Вольтман як приклад наводять долю Ганнібала, цитуючи лист Сенеки до Люцілія. У листі говориться, що такий чоловік, якого не зупинили навіть альпійські вершини, вкриті льодом, загубив розкоші життя в Кампанії [13].

На фактах політичних вбивств Вільям Шекспір побудував сюжети таких п'єс, як "Гамлет" та "Макбет". Початок ХХІ ст. було відзначено особливою цікавістю до творчості Шекспіра. Для "нової історичної школи" Шекспір став не просто об'єктом дослідження, а тим "основним текстом", з якого почалося переосмислення (*transvaluation*) поняття "історії". Складна структура шекспірівської драми взаємопов'язана з культурно-історичним контекстом ХVІ–ХVІІ ст. У працях Джонатана Доллімора, Стівена Грінблатта, Джіна Хоурда, Марго Хейнеман, Маргіт Фергюсон досліджується, як цей контекст стає породжуючим для сучасного стану душі. Твори Шекспіра виступають тим фокусом, у якому перетинаються, а потім взаємопосилаються осі-промені Історії. Дослідники застосовують до тексту психоаналітичний метод запиту для рефлексії іншого дискурсу (текст у тексті) — глибинно-міфологічного. Кризові, беззаконні епохи породжують надзаконні типи релігійної та побутової антиповедінки. Шекспір, поєднуючи ХVІ та ХVІІ ст., створює Гамлета, який одночасно є і героєм міфу про біблійного Іоанна, і семіотично визначається як юродивий. Відомий російський психолог О. Ю. Магаліф, використавши типаж Гамлета для узагальнень, зазначає, що головними типажми Гамлета виступають: Гамлет — благородна людина, яка переживає конфлікт між необхідністю і неправомірністю помсти за батька; Гамлет — борець проти того, що його країна і "весь світ — тюрма". Спадкоємцем якого престолу був 30-річний принц? За п'єсою Данія (ХІІ ст.) — могутня держава, навіть Англія платить їй данину, і їй належить частина Норвегії. Дядько Гамлета, нині король Клавдій, вбивця брата — хитрий політик. Вважається, що він відібрав трон у Гамлета. Однак, за аналогією переходу трону Норвегії до брата загиблого короля можливим припущенням буде те, що і в Данії існує такий самий закон. Мати Гамлета, королева Гертруда, "спадкоємиця войовничої країни", прекрасно знає всі тонкощі управління державою. Під час бунту прибічників Лаерта, який закликав повалити правління Клавдія, королева не злякалася. Раптова смерть короля завдала сильного удару по трону. Норвезький сусід сподівався на можливий реванш. Гертруда зробила важливий політичний крок: жертвуючи своїм реноме, вона через місяць після похорон виходить заміж за нового короля. Цим вона зміцнює позиції свого сина як спадкоємця престолу: якби Гертруда відійшла від влади, то у Клавдія могли б з'явитися свої спадкоємці. Гертруда, враховуючи той факт,

що принц є чутливою людиною, любить батька, не ділиться з Гамлетом мотивами свого шлюбу. А що ж Гамлет? Він, звісно, сприйняв все буквально й емоційно. Він не був політиком, не ніс відповідальності за державу. У цей момент привид покійного короля сповіщає Гамлету про обставини смерті батька, закликаючи до помсти. Наведена привидам ідея помсти спричинила загибель принца, розвал державної влади і могутності королівства. Загинула вся правляча еліта країни. Яку думку будив цим сюжетом Шекспір? Наприклад, що один злочин у керівництві країни здатен спричинити її загибель? Чи небезпеку перебування такої особистості, як Гамлет, в еліті держави? [14].

Таким же неоднозначним сюжетом вбачаються події в Норвегії у липні 2011 р. на Острові Утойя, де зібрали майбутню еліту Норвегії, молодих політиків. Відбувалася зустріч із міністром іноземних справ Норвегії Йонасом Гар Стере, на якій майбутні спадкоємці багатой, потужної держави вимагали визнання Норвегією "палестинської держави". Вбивця Брейвік цих бажань не підтримав. У нього був власний (а може колективний) сценарій подій. Від його руки загинуло багато людей. Зведеного брата норвезької кронпринцеси Метте-Маріт Трунд Бернтсен також було застрелено Брейвіком. Хоча ЗМІ Брейвіка позиціонує як фашиста, проте відомо, що на інтернет-форумах він виступав як проізраїльськи налаштована людина. Далі було встановлено, що Брейвік мав відношення до масонської ложі. В усякому разі знайшли фотографію в мантії масона. Але він фотографувався і у військовій формі і служив в армії.

Автори статті не є прибічниками конспірологічних ідей. І на їх думку, все набагато прозаїчніше і тим небезпечніше. Врешті, не настільки важливо, чи входить Брейвік до конкретної ультраправої організації, привілейованої ложі, чи лише ідеологічно пізнає себе в пріоритетах радикального політичного руху. Його ідеї знаходять відгук. У Франції за публічну підтримку терориста з лав радикального Національного Фронту щойно виключено регіонального політика. Брейвіка також у 2006 р. було виключено з правої партії.

Спільним є те, про що говорив відомий вчений-психолог К. Юнг. А він стверджував, що душа людини нині прагне спокою в стані неспокою, упевненості в стані непевності. Нові форми буття виникають з потреб, а не з ідеальних вимог чи одних бажань. Навіть самому собі навряд можна викласти проблему, не вказавши хоча б на можливість рішення, якщо неможливо сказати нічого остаточного [15].

Схоже, що європейська, в тому числі норвезька, еліта ще не прийняла філософські мотивованого і логічно виваженого остаточного рішення. Крім того, в сучасному норвезькому суспільстві поняття “еліта” має негативну конотацію і денотацію. Соціологи використовують термін “лідерство” при описанні поведінки осіб, які перебувають на вершині влади. Коли суспільство не знаходить адекватної відповіді на виклики часу, звинувачують еліту, оскільки існує ідеологема про безгрішність маленької людини як творця історії в демократичному суспільстві. Норвегія — країна з парламентською демократією. Логічним є вважати представників Стортингу, й особливо лідерів політичних партій, представлених в парламенті, політичною елітою норвезького суспільства. Крім того існує влада ЗМІ та бізнесу. Ангажованість і фінансова зацікавленість ЗМІ в Норвегії (як і в багатьох державах) при тій провідній ролі, яку вони відіграють в житті суспільства, представляє неоднозначну картину. Зокрема, критикуються критерії, якими керуються ЗМІ при позиціонуванні публіцистичних чи інших політиків. Популярність націоналістичної Партії прогресу (*Fremskrittspartiet*) та її колишнього лідера Карла Івара Хагена, який ще не пішов з політики, пояснюють саме впливом преси. Таких політиків часто запрошують на телепередачі, оскільки очікують почути епатажні для пересічного громадянина мову та ідеї. ЗМІ описують військові конфлікти, детективні історії та скандали. Тобто сюжети, які користуються попитом [16].

Карл Івар Хаген (*Carl Ivar Hagen*) професійно організовує скандальні стратегії PR, GR, які будуються на несприйнятті громадянами іммігрантів. Свого часу К. І. Хаген отримав навіть доступ до розпорядження ресурсом одного з найбільших у світі — нафтового фонду Норвегії. Його виступи неодноразово були причиною дипломатичних скандалів. Неоднозначно сприйнято його мемуари та книгу, які містять антиіммігрантські ідеї [17–18].

“Героєм нашого часу” молодь Норвегії вважає мультимільонера Хьелль Інге Рьокке (*Kjell Inge Rokke*). Порівняно молода людина (45 років) створила власний імідж, який тепер став частиною культури “Рьокке”. Рьокке не приховує своїх доходів. Навпаки, завзято та скандально демонструє можливості грошей та слави. ЗМІ підігриває цікавість і тим самим пропагує серед молодих норвежців його гнучкі моральні принципи. У суспільстві, де завжди панував певний аскетизм і чесність ділових відносин, на зміну мистецтву

політичних та економічних компромісів приходить пошук ренти та лобіювання інтересів.

За таких умов молодь має самотужки обмірковувати всі протиріччя отриманої інформації, зразків поведінки та релігійних уподобань. Юнг з цього приводу писав, що для багатьох європейців Бог є таким же живим, як Аллах по той бік Середземного моря. І один віруючий вважає іншого ущербним єретиком, якого треба терпіти. Проте, говорить Юнг, посилаючись на Сведенборга, варто зважати на те, що є щось у нашій душі не від індивіда, а від народу, спільноти і навіть від усього людства. Ми є частиною єдиної душі, однієї-єдиної “великої людини” [15].

Для поглиблення нашого аналізу звернемося до дискурсу двох Імануїлів — Сведенборга та Канта. Шведський мислитель І. Сведенборг працював над містично-релігійними трактатами, де, зокрема, пояснював шляхи поєднання світу духів із світом матерії. Інший Імануїл, а саме Кант, надзвичайно цікавився працями Імануїла Сведенборга і у зв'язку з цим написав працю “Марення духовидця пояснені маренням метафізики” [19]. У ній І. Кант ставить питання про незрозумілі сили душі і способи її впливу на тіло. Аналітики вважають, що саме в цій праці Кант під впливом Сведенборга переходить від позицій раціональної психології до критичної філософії, що знаменувало кінець епохи Просвітництва. Цей перехід для Канта полягав у русі зі сфери просвітленого самозакоханого розуму до нових обріїв думки [20, 63].

Інформація інших вимірів буття не допомогла Гамлету з огляду на його недиференційований менталітет. Тренований наукою розум Канта спромігся спираючись на факти життя еволюціонувати. Можна, таким чином, констатувати про появу двох рівнів в еволюції ментальної сфери людини: недиференційованої ментальної сфери (доідеологічна); диференційованої ментальної сфери (ідеологічна). Брейвік спромігся зрозуміти все на рівні критики “чистого розуму”. У контексті подальшої еволюції ментальної сфери цього мало. Спостерігається зростання ступеня запланованості, вивченості соціальних явищ і поведінки людей. Зріс ступінь контролю за ходом процесів. Неймовірно посилюються стратегії маніпулювання масами людей та комунікації, а також засоби розв'язання проблем значного масштабу. Виникло безліч проблем, які, в принципі, не можуть бути вирішені самі по собі, без участі значних інтелектуальних сил, та об'єднання зусиль держав, подолання націоналістичних поглядів.

Це вже починають розуміти в Скандинавії. До цього підштовхують події, коли в спокійній Швеції було вбито прем'єр-міністра Улофа Пальме й міністра іноземних справ Анну Лінд. Улофа Пальме було вбито 28 лютого 1986 р. на вулиці Стокгольма Свеавеген. Того дня він з дружиною Лісбет ввечері повертався із кінотеатру. В грудні 1988 р. за звинуваченням у вбивстві Пальме було затримано Кристер Петтерссона — неврівноваженого чоловіка без певних занять. Лісбет Пальме впізнала Петтерсона. Суд визнав його винним і виніс вирок. Однак касаційний суд у 1989 р. відмінив вирок за недостатністю доказів. Петтерсон помер на волі 2004 р. від травми голови.

При всій своїй відкритості Анна Лінд ніколи не давала журналістам можливості спілкуватися з її дітьми. Анну Лінд убили 10 вересня 2003 р. в супермаркеті в центрі Стокгольма. Нападник, сербський іммігрант Михайло Михайлович, завдав їй ударів ножом. Михайловича знайшли, він визнав свою провину, заявивши, що почув голос, який наказав йому зарізати Лінд.

У Фінляндії вже кілька років у багатьох навчальних закладах стоять металодетектори. Їх встановили після того, як у 2007 та 2008 рр. двоє фінських студентів, які познайомилися через Інтернет, влаштували масові розстріли у своїх навчальних закладах.

У Норвегії теж сталася тривожна подія. 23 січня 2009 р. у місті Тромсе між будинками школи і дитячого садка чоловік та жінка застосували вогнепальну зброю. Вони загинули. Тоді таку поведінку охарактеризували “надзвичайно кривавою”. До дій Брейвіка лишалося два з половиною роки.

Висновки впливають із згаданих фактів та узагальнення, зробленого Юнгом про те, що кожна культура має свого супротивника, Герострата. І розвиток культури вимагає серйозного вивчення такої категорії, як Душа. Вона завжди була лише частиною метафізичної системи. Однак сучасна свідомість, при всьому бажанні захистити себе, вже не зможе відмахнутися від пізнання Душі [15]. У цьому полягає специфіка нашого часу. Ми маємо визнати, що невідомі сили підсвідомості являють собою дієвий потенціал, що сили Душі не можуть бути включені в раціональний порядок нашого часу, а особливо за умов маніпулювання з боку ідеосфери. Ми маємо зрозуміти їх через науку й розум. Приклад Канта у цьому показовий. Тільки розвинений розум в союзі з Душею зможе зробити правильний вибір і допоможе в діалозі та переговорах досягти компромісу.

Література

1. Радикальна симетрія [Електронний ресурс]. — <http://www.euroatlantica.info/index.php?id=4385>
2. Експерти чекають повторення норвезької трагедії в Європі. — [Електронний ресурс]. — <http://estnik55.ordpress.com/011/07/29/%>
3. Зиновьев А. А. Логическая социология. — М.: Социум, 2002. — 465 с.
4. Исаев И. А. POLITICA HERMETICA: скрытые аспекты власти. — М.: Юрист, 2002. — 297 с.
5. Таллок Г. Потери благосостояния от тарифов, монополий и воровства // Вехи экономической мысли. Экономика благосостояния и общественный выбор. — Т. 4. — СПб., 2004. — 318 с.
6. Таллок Г. Соискание ренты. Экономическая теория / Под ред. Дж. Итуэлла, М. Милгейна, П. Ньюмена. — М.: 2004. — 391 с.
7. Олсон М. Возвышение и упадок народов. Экономический рост, стагфляция, социальный склероз. — Новосибирск, 1998. — 256 с.
8. Олсон М. Логика коллективных действий. Общественные блага и теория групп. — М.: 2002. — 195 с.
9. Хайек Ф. Право, законодательство и свобода: Современное понимание либеральных принципов справедливости и политики. — М.: 2006. — 311 с.
10. Рыбалка А. Бойня в Норвегии: куда ведет масонский след? // Живое время. — 2011. — [Електронний ресурс]. — <http://www.kriptoistoria.com/forum/index.php?pp=h4twmvtctmrhatb4usie&f=1&vt=list&ts=all&m=19687>
11. Прасолов В. История и теория политического убийства // Хранитель 27 августа, 2009. — [Електронний ресурс]. — http://www.psj.ru/saver_people/detail.php?ID=19082
12. Linda Laucella. Assassination: The Politics of Murder. — Lowell House, 1998. — 185 с.
13. Ludwig Woltmann. Politische Anthropologie Eine Untersuchung über den Einfluss der Descendenztheorie auf die Lehre von der politischen Entwicklung der Völker. — Thüringische Verlagsanstalt, 1903.
14. Юнг К. Г. Проблема души современного человека // Проблемы души нашего времени. — М.: Прогресс, 1994. — 514 с.
15. Магалиф А. Ю. Гамлет. Патография Гамлета. Две версии (Размышления психиатра) / М. Е. Бурно, А. Ю. Магалиф // Независимый психиатрический журнал: Вестник НПА. — 2002. — № 4. — С. 86–91.
16. Tisdall Jonathan. Progress Party brochure sparks racism charges. — [Електронний ресурс] / Jonathan Tisdall // *Aftenposten* — 16.08.05. — <http://www.afteposten.no/english/local/article1097512>
17. Hagen Carl I. Erlig talt: Memoarer 1944–2007 / Carl I. Hagen (2007). — Cappelen, 2007. — 382 с.
18. Hagen Carl I. Klar tale / Carl I. Hagen. — Cappelen Damm, 2010. — 271 с.
19. Кант И. Грезы духовидца, поясненные грезами метафизика: Собр. соч. в 8-ми т. — М., 1994. — Т. 2. — 315 с.
20. Мінаков М. А. Два Імануїли. Інтелектуальне довілля кантівської концепції віри розуму // Практична філософія. — № 1, 2001 (№ 2). — С. 57–68.

Нині фактаж та контекст політичних злочинів не відповідає усталеній концепції про можливість такої людської поведінки тільки в державах, де існують тоталітарні чи авторитарні режими. Генеза ідеосфери спричиняє можливість таких подій в розвинених демократичних державах.

Сегодня фактаж и контекст политических преступлений не соответствует устоявшейся концепции о возможности такого человеческого поведения только в государствах, где существуют тоталитарные или авторитарные режимы. Генезис идеосферы порождает возможность таких событий в развитых демократических государствах.

Present facts and context of political crime does not coincide with the usual concept about the possibility of such human behavior only in states where there are the totalitarian or authoritarian regimes. Genesis of ideological sphere entails the possibility of such events in developed democratic states.

Надійшла 6 вересня 2011 р.